

SEMINAR O NIČEOVOM ZARATUSTRI

Karl Gustav Jung

For many scholars Nietzsche's infamous work *Thus Spoke Zarathustra* is filled with a strange sense of religiosity that seems to run counter to the philosopher's polemics against religious faith. For C. G. Jung, *Zarathustra* was an invaluable demonstration of the unconscious at work. Nietzsche and Jung are two icons of twentieth century philosophical and psychological thought, and this work reveals the extraordinary connection between them. This seminar allows interested readers to participate with Jung as he probes the underlying meaning of Nietzsche's great work. Ilija Kapičić translated and prepared this work.

Predavanje II

26. oktobar 1938

Prof. Jung: Zadnji put sam govorio o *apokatastasis*, što znači potpunu obnovu, a ovdje sam našao ovaj navod iz svetog Pavla:¹

¹ I Poslanica Korinćanima 15: 52 – 55. *Apokatastasis*, obnavljanje, predstavljanje.

„U jednom trenutku, u treptaju oka, u posljednjoj trubi; jer će truba zatrubiti i mrtvi će ustati neraspadljivi, a mi ćemo se promijeniti.

Jer ovo raspadljivo mora da se obuče u neraspadljivost, a ovo smrtno obuče u besmrtnost.

Pa, kad se ovo raspadljivo obuče u neraspadljivost, a ovo smrtno obuče u besmrtnost, tada će se obistiniti riječ koja je zapisana, Smrt je prožderana u pobjedi.

O Smrti, gdje je tvoja žaoka? O grobe, gdje je tvoja pobjeda“?

Mrs. Flower doprinosi ovome i pita da li je hrišćanin ekvivalentan sa *apokatastasis*. Tjelesno uskrsnuće zasigurno je jedan njegov aspekt, a tu je i još jedan koji sam pomenuo prošle sedmice. Sada ćemo nastaviti sa drugim dijelom „Vrline Koja Umanjuje“.

„Ah, čak i na njihovo licemjerje radoznalo su se spuštile moje oči; a, blagoslovio sam njihovu muvlju sreću, i njihovo zujanje oko osunčanih prozorskih okana.

Toliko dobrote, toliko slabosti, ja vidim. Toliko pravde i sažaljenja, toliko slabosti.

Oni su zaobljeni, pravedni i obazrivi jedni prema drugima kao što su zaobljena zrnca pijeska, pravedna i obazriva prema zrcima pijeska.

Skromno u zagrljaju male sreće – to oni zovu „potčinjavanje“! A, u isto vrijeme skromno vire za nekom malom srećom.

U svojim srcima najviše od svega žele samo jednu stvar: da ih niko ne povrijedi. Zato predviđaju svačije želje i ispunjavaju svaku.

„Međutim, to je „*kukavičluk*“, iako oni to zovu vrlina“.

Ne bih sve to čitao; kao što vidite Niče kritikuje dobre i obične ljude koje mrzi kao kugu. Kod Ničea, ova kritika zasnovana je na posebnoj psihološkoj činjenici koja ima veze sa određenim shvatanjem: ova prethodna poglavlja, a i ona sljedeća, sadrže sporo razumijevanje nečega što sada struji u njemu, nečega što

je previše teško za njega. Koja je to činjenica sa kojom on pokušava da se nosi?

Mrs. Crowley: Zar to nije njegova buduća sudbina?

Remark: Inferiorni čovjek.

Prof. Jung: Da, inferiorni čovjek u njemu, njegova Sjenka. To je počelo prije nekog vremena, nakon njegove užasne vizije gdje je bio ugrožen od sile odozdo, gdje je već imao intuiciju o svom mogućem ludilu i pokušava da pobjegne. Naravno, inferiorni čovjek nije nužno lud, ali ako ne prihvatimo inferiornog čovjeka skloni smo da poludimo, pošto inferiorni čovjek iznosi čitavo kolektivno nesusjesno. A, zašto je to tako?

Miss Hannah: Zbog kontaminacije.

Prof. Jung: Tačno. Inferiorni čovjek kao nesusjesni faktor nije izolovan. Ništa u nesusjesnom nije odvojeno – sve je ujedinjeno sa svim ostalim. Samo u našoj svijesti pravimo razlikovanja, u stanju smo da razlikujemo psihološke činjenice. Nesusjesno je kontinuitet; kao jezero je, ako nešto curi čitavo jezero istekne. Sjenka je jedna riba u tom jezeru, ali samo za nas ona je određena i odvojiva riba. Za jezero nije, riba je spojena sa jezerom kao da je rastopljena u jezeru. Pa Sjenka, inferiorni čovjek, određeni koncept je svjesnog, ali pošto je nesusjesna činjenica ona je rastopljena u nesusjesnom, uvijek je kao da je čitavo nesusjesno. Zato smo, ponovo i ponovo, suočeni sa zbunjujućim problemom da Sjenka – anima, mudrac ili velika majka, na primjer – izražavaju čitavo kolektivno nesusjesno. Svaka figura kad do nje dođete uvijek izražava cjelinu, a pojavljuje se sa preplavljujućom snagom čitavog nesusjesnog. Naravno, beskorisno je pričati o takvim iskustvima ako niste prošli kroz njih, ali ako ste ikad iskusili jednu od tih figura znaćete o čemu govorim: jedna figura vas ispunjava svetim užasom nesusjesnog. To je obično figura Sjenke koje se plašite, ne zato što je ona vaša posebna Sjenka, nego što predstavlja čitavo kolektivno nesusjesno; sa Sjenkom dobijate čitavu stvar. Pa, ukoliko ste sposobni da odvojite Sjenku od

nesvjesnog, ako ste u stanju da napravite razliku između ribe i jezera, tada ste osvojili tu tačku. Ali, kada se sljedeća riba pojavi to je kit, kit – zmaj, koji će vas progutati – sa svakom novom ribom vi hvatate, povlačite gore, čitavu stvar. Pa, kad je Niče uplašen od svoje Sjenke ili kad pokušava da se sa njom nosi to znači da se on lično, sam, mora nositi sa užasom čitavog kolektivno nesvjesnog, a to čini stvari glomaznim.

Pa, kad smo posjednuti nesvjesnim do određenog stepena, kada je muškarac posjednut svojom animom, na primjer, naravno, on ima veoma teško vrijeme u kojem se njom bavi, pa po pravilu ljudi jednostavno ne mogu to uraditi sami. Niko se ne može izolovati na visoku planinu i baviti nesvjesnim; uvijek je potrebna čvrsta veza sa čovječanstvom, ljudski odnos koji će nas zadržati za našu ljudsku stranu. Zato, većina ljudi može razumjeti nesvjesno samo ukoliko su u analizi, ukoliko imaju odnos sa ljudskim bićem koje ima određenu sumu razumijevanja i koje pokušava da sačuva pojedinca u ljudskoj veličini, jer čim neko dodirne nesvjesno gubi svoju veličinu.

Mrs. Flower: Čini mi se da je najteži problem – da se mora naučiti razdvajati dok ste okruženi kolektivno nesvjesnim. Čini se da ćete biti raskomatani ud po ud.

Prof. Jung: Naravno, nemoguće je razumjeti kolektivno nesvjesno bez potpune raskomadnosti i proždernosti, osim ako imate pomoć neke jake veze koja vas vezuje za stvarnost, pa nikad ne zaboravljate da ste ljudski pojedinac, kao drugi pojedinci. Jer, čim dotaknete kolektivno nesvjesno imate inflaciju – to je neizbježno – a tada se vinete u svemir, nestanete u oblaku, postanete biće izvan ljudskih razmjera. To je ono što se dogodilo Niče. U svojoj samoći osluškivao je nesvjesno i odmah je bio ispunjen inflacijom od Zaratustre: on je postao Zaratustra. Naravno, čitavo vrijeme znao je da on nije Zaratustra, Zaratustra je možda govorna figura, pa više ili manje estetska metafora. Da ga je neko pitao da li je on Zaratustra vjerovatno bi to demantovao.

Ipak, on upravlja Zaratustrom – ili Zaratustra upravlja njim – kao da su jedno te isto. Vidite, nije mogao govoriti u tom stilu kao da je Zaratustra bez dobijanja zaraze. Pa, kroz čitavu knjigu imamo najveći problem zbog tog stalnog miješanja sa arhetipskom figurom. Nikad nijesmo sigurni da li govori Zaratustra ili Niče – ili je to njegova anima? Ovo nije istina, to nije istina, a ipak sve je istina; Niče je Zaratustra, on je anima, on je Sjenka, i tako dalje. To dolazi od činjenice da je Niče bio sam, bez da iko razumije njegova iskustva. Možda nije bio sklon da ih dijeli, pa nije postojala ljudska veza, bez ljudske prisnosti, bez odnosa da ga zadrži u njegovoj stvarnosti. Ah, bio je okružen ljudima i imao je prijatelje, barem nekoliko – bilo je ljudi koji su brinuli o njemu – ali, oni nijesu bili u stanju da razumiju što se u njemu događa, a to je naravno bilo neophodno.

Zato, ja kažem, analitičar je ta osoba koja treba da razumije što se događa u takvom slučaju. Ali, da je bilo analitičara u Ničeovo vrijeme, a jedan od njih mu rekao da prolazi kroz iskustvo kolektivno nesvjesnog i da su to arhetipske figure, on kod Ničea ne bi naišao na dobrodošlicu. Sa takvim čovjekom možete razgovarati samo ulazeći u njegovo stanje. Na primjer, možete reći: „Što se dogodilo prošle noći? Da li je bila crna“? Da li se kreće? Kako interesantno! Nebesa, kroz što ti prolaziš! Ja ću poći sa tobom, vjerujem u Zaratustru, dozvoli nam letenje sa njim“. Morate biti propisno impesionirani i morate se podvrgći istom afektu kojem se podvrgava pacijent; ako on podlegne morate, takođe, i vi podleći u određenoj mjeri. Možete pomoći samo ukoliko patite od istog napada, ukoliko podlegnete – a, još držite do stvarnosti. To je zadatak analitičara; ako može držati do ljudske stvarnosti, dok njegov pacijent prolazi kroz iskustvo kolektivno nesvjesnog on je koristan. Ali, analitičar mora jednom nogom zakoračiti u inflaciju, inače, ne može ništa uraditi. Ne morate biti razumni u vezi toga, ali morate proći dodir iskustva. Naravno, Ničeovo vrijeme je bilo najnepovoljnije za takvo iskustvo. U to vrijeme nije

bilo ni najmanje mogućnosti nečijeg razumijevanja. Bilo je dosta pojedinaca, naravno – tu su uvijek – koji bi ludo dobrovoljno išli za njim; svaka budala nađe sljedbenike. Nema nadarene budale koja ostaje bez velike škole jednako nadarenih sljedbenika. Ali, naći čovjeka koji bi mogao držati noge na zemlji i letjeti, istovremeno bio je previše veliki zadatak.

Mrs. von Roques: Ali, što su ljudi mislili kada je on ovo pisao?

Prof. Jung: Da je bio lud. Sjećam se kada je Zaratustra izašao, znate što su ljudi rekli, što je Jakob Burckhardt rekao, na primjer? Svi su mislili da je *Zaratustra* djelo ludaka, iako su morali priznati da su neke stvari izuzetno inteligentne. Ali, nije su se mogli nositi sa njim, njesu ga razumjeli, jer u to vrijeme držali su se daleko od takvih iskustava na nevjerovatno pažljiv način. Živjeli su u vrsti vještačkog svijeta ljepote, razdvojenih osjećanja, lijepih iluzija. A, to je baš ono što je Niče kritikovao. Naravno, pokopavao je njihove katedrale i njihove dvorce u Španiji, njihove najdraže ideale, pa za njih on nije bio samo ludak, nego i opasan. Svi obrazovani ljudi u Bazelu bili su užasnuti predstavom, šokirani njegovim dosjetkama u svakom pogledu. Smatrali su ga revolucionarem, ateistom – nije bilo ničega što protiv njega tada nije rečeno. Ali istovremeno, bili su uplašeni jer su osjećali nevjerovatnu količinu istine u onome što je rekao. Bilo je potrebno najmanje polovina vijeka da se svijet pripremi da razumije što se Niče dogodio.

Naravno, nema koristi nagađati o tome što bi se dogodilo da je Niče imao razumijevanje prijatelja. Samo možemo spekulirati o takvim stvarima, jer mi danas znamo nešto o iskustvu kolektivno nesvjesnog; što je potrebno uraditi u takvom slučaju za nas je gotovo profesionalno pitanje. Ničeov slučaj je riješen, ali moramo razumjeti što se događa čovjeku bez pomoći takvog razumijevanja. Niče je izvanredan primjer izolovanog pojedinca koji pokušava da se nosi sa takvim iskustvom, a mi vidimo tipične posljedice. Njegove noge ne ostaju na zemlji, glava mu otiče, a

on postaje svojevrсни balon; više niste sigurni u njegov identitet, da li je bog, demon ili đavo, duh, ludak ili genije. Pa, takav čovjek, kao što smo vidjeli u prethodnim seminarima, uvijek je ugrožen kompenzacijom iznutra. Naravno, kada se dobije inflacija počinje se plutati u vazduhu, a tada tijelo postaje posebno umorno ili teško – počinje vući, često sasvim bukvalno. Ljudi u tom stanju postaju svjesni težine negdje, pretjeranog tereta koji ih vuče prema dolje, a budući da su poistovjeđeni sa tijelom često pokušavaju da ga uguše. Hrišćanski sveci su se tim problemom bavili na taj način: mučili su tijelo kako bi se oslobodili njegove težine. Niče je bio čovjek devetnaestog vijeka, a to više nije bio pravi način. Naprotiv, on pravi od tijela veliko pitanje; propovijeda povratak tijelu. Ali, od njega pravi takvo pitanje da inflatiše tijelo; čini ga nedostupnim kroz njegovo precjenjivanje. Zaista, to je Sjenka što mu smeta; a hvaleći tijelo on ne vidi da Sjenka reprezentuje tijelo. Tada, Sjenka poprima izuzetnu važnost, a budući da nije više poistovjeđen sa tijelom ono postaje demon.

Kao što znate, ja personifikujem Sjenku: ona postaje „ona“ ili „on“, jer je osoba. Ako ne postupate sa Sjenkom kao sa osobom u takvom slučaju pravite tehničku grešku, jer Sjenka *treba* da bude personifikovana kako bi bila izdvojena. Sve dok osjećate da nema oblik ili posebnu ličnost uvijek je djelimično identična sa vama; drugim riječima, nesposobni ste da napravite dovoljnu razliku između predmeta i vas. Ako Sjenku nazivate psihološki aspekt ili kvalitet kolektivno nesvjesnog tada se ona pojavljuje u vama; ali, kad kažete ovo sam ja, a to je Sjenka, vi personifikujete Sjenku, pravite čist rez između to dvoje, između vas i tog drugog, a ukoliko to možete da uradite odvojili ste Sjenku od kolektivno nesvjesnog. Sve dok psihologizujete Sjenku čuvate je u vama. (Pod psihologizovanjem Sjenke mislim njeno nazivanje vašim kvalitetom). Ali, ako je ona prosto vaš kvalitet, problem nije razmršen, Sjenka nije odvojena od vas. Ako uspijete u odvajanju Sjenke, ako

možete personifikovati Sjenku kao neki predmet odvojen od vas tada možete uzeti ribu iz jezera. Da li je ovo jasno?

Mrs. Flower: To je jasno, ali ipak teško pošto se ljudi na mnogo mjesta osjećaju kao u Ničeovo vrijeme.

Prof. Jung: Priznajem, to je veoma teško pitanje. Sjenka iz vas iskače – kroz svoju Sjenku možete da ostvarite veoma loše odnose sa ljudima – a takođe, i sa kolektivno nesvjesnim. Jer „ljudi“ znače kolektivno nesvjesno, ona je projektovana na njih. U analizi svi dotaknu Zaratustrinu sudbinu: to je najveći problem. Ali, kada možete napraviti tu razliku između Sjenke i sebe pobijedili ste u igri. Ako mislite da se stvar drži za vas, da je vaš kvalitet, nikad ne možete biti sigurni da niste ludi. Ako sebe ne možete objasniti ljudima, ako postanete previše paradoksalni, kakva je razlika između vas i ludog čovjeka? Uvijek kažem mojim pacijentima koji su takvi granični slučajevi: „Sve dok sebe možete objasniti kao razumnog pojedinca ljudi neće reći da ste ludi, ali u trenutku kad postanete previše paradoksalni to je završeno, odnos je raskinut“. Pa kažem, odvojite Sjenku, a – ako možete – personifikujte je, što je zaista znak odvojenosti. Na primjer, ako imate prijatelja sa kojim se osjećate gotovo identično, pa imate svaku zajedničku reakciju tako da ne znate što je on, a što ste vi sami, tada ne znate *ko ste*; ali ako možete reći: „To je njegov način, a on je osoba nezavisna od mene“, vi znate ko je ko, ko ste vi, a ko je on. Naravno, teško je znati koliko Sjenka pripada vama, koliko ste vi odgovorni. Jer, kao što ste odgovorni za ljude koji vam pripadaju vi ste odgovorni i za Sjenku; ne možete u tolikoj mjeri odvojiti Sjenku da je možete tretirati kao stranca koji nema nikakve veze sa vama. Ne, ona je uvijek tu, ona je čovjek kojem pripada. Ipak, postoji razlika, a zbog diferencijacije možete razdvojiti te dvije figure kako bi razumjeli što je Sjenka, a što ste vi.

Pošto je Niče identičan sa Zaratustom on ima problem Sjenke. On ne može odvojiti ribu od jezera, a kao što ga je

Zaratustra potpuno savladao sve vrijeme, takođe, Sjenka ga je savladala kada se pojavila u strahu od ludila – što je isto kao i strah od kolektivno nesvjesnog. U prethodnim poglavljima imamo dokaz za to. Sjenka se pojavila kao opasan demon, a Niče koristi svaki zamislivi trik da se odbrani od njenog naleta. Previše je potcijenio vrijednost Sjenke, od nje je napravio svjetlo, ismijavao je, Sjenku je projektovao na svakog. A, sada u tim poglavljima optužuje i kritikuje svakog, osrednjost svijeta, i sve te kvalitete koji pristaju uz samog Ničea. Na primjer, kaže da je najiskrenija želja svih tih osrednjih ljudi da ne budu povrijeđeni. Ali, ko je bio više osjetljiv na povređivanje od samog Ničea?

O Ničeu postoji karakteristična priča. Mladić, veliki obožavalac, pohađao je njegova predavanja, a jednom kada je Niče pričao o ljepoti Grčke i tako dalje, vidio je da je taj mladić postao sasvim oduševljen. Poslije predavanja pričao je sa njim i rekao mu je da će otići zajedno da vide tu ljepotu. Mladić nije mogao povjerovati u ono što je Niče rekao, a Niče je najvjerovatnije vjerovao u to, takođe. A naravno, mladiću se dopala mogućnost, ali u isto vrijeme bio je svjestan da u svom džepu nema ni cent. Bio je siromašan čovjek, a pošto je bio Švajcarac bio je veoma realan i pomislio: „toliko karta košta do Brindizija, a onda toliko do Atine; da li profesor plaća za mene ili ja moram da platim svoje putovanje“? To je bilo ono o čemu je razmišljao dok je Niče proizvodio oblak ljepote oko sebe. Zatim iznenada, Niče je vidio potišten izgled mladića i samo se okrenuo, i nikad ponovo nije pričao sa njim; bio je duboko povrijeđen nikad ne shvatajući razlog mladićevog kolapsa. Samo ga je vidio smetenog, kako postaje sve manji i manji, a konačno nestaje u zemlju kroz osjećanje ništavila koje je uglavnom bilo u njegovom džepu. To je bio način na koji je Niče zakoračio izvan stvarnosti; takva prirodna reakcija bila je dovoljna da ga duboko povrijedi.

Ovdje imate slučaj: taj mladić reprezentuje Sjenku; taj prosječni mali čovjek kojeg je Niče uvijek ignorisao – bio je tu.

Niče nije mogao vidjeti pravi razlog, jer to je ono na što nikad nije računao u svom životu. A, ne smijemo zaboraviti da su ovi obični ljudi koje on grdi bili neko ko se brinuo za njegov svakodnevni život. Poznavao sam ljude koji su ga pomagali finansijski, a oni su baš ti dobri ljudi. Poznavao sam jednu staru damu koja je bila strašno dobra osoba, a naravno, nije razumjela riječi koje je on govorio, ali bila je pobožna duša i pomislila: „Siroti profesor Niče ne posjeduje bogatstvo, ne može predavati, penzija mu je zanemarljiva, valja nešto učiniti za siromaha“. Pa, poslala mu je novac kojim je objavio *Zaratustru*. Ali, on nikad to nije shvatio. Kao što nikad nije shvatio da udarajući po tim ljudima koji su mu u životu pomagali udara po sebi.

Predavanje VI

07. decembar 1938

* * *

„On koji je učio da blagosilja, takođe, učio je da kune: koje su tri najproklinjanije stvari na svijetu? Njih ću staviti na vagu.

Pohotljivost, strast za moć i sebičnost: te tri stvari dosad su bile najproklinjanije, te su bile na najgorem i najnepoštenijem glasu – te tri stvari izmjerit ću dobro, ljudski.

Pa! Ovdje je moj rt, a tu je i more – valja se ovamo ka meni, čupavo i umiljato staro, vjerno, stogodišnje – glavato, pseće čudovište koje volim!

Pa! Ovdje ću držati vagu iznad uzburkanog mora: a takođe, biram svjedoka da posmatra – tebe isposničko drvo, tebe, snažno mirisno, široko zaobljeno drvo koje volim“!

U lice svog drveta koje život znači, saznanje, mudrost, svijest, sada on mjeri tri poroka koji nose kletvu: pohotljivost, strast za moć i sebičnost. Ovdje vidimo kako je Niče zaista savremen, i u kojoj je mjeri psiholog. Da je živio u naše vrijeme ne bi mu

trebalo pomagati da bude alalitičar; u nju bi otišao odmah. Zaista, bio je više psiholog nego filosof, osim vrlo rano, psiholog budući da je shvatao da je filosofija *au fond* (fr. – u osnovi, pp.) psihologija. To je prosto stajalište individualne psihe i ne znači više od toga. U kojoj mjeri je moderni psiholog možemo vidjeti iz izjave koju daje ovdje, jer što on anticipira u ta tri poroka?

Miss Hannah: Današnje vrijeme.

Mrs. Fierz: Frojda, Adlera i vas.

Prof. Jung: Da, Pohotljivost, princip požude je Frojd; strast za moć je Adler; a sebičnost je moja, savršeno prosto. Vidite, zaista moja je ideja proces individuacije, a ona je baš čin sebičnosti. A, Frojd je pretpostavljao ništa osim seks, a Adler ništa osim moć. Pazite, to su tri aspekta i u pravom su poretku. Prvo je došao Frojd, zatim Adler koji je bio otprilike mojih godina, ali bio je raniji Frojdov učenik. Kada sam ja došao u Beč, po prvi put, našao sam ga u frojdovskom društvu, već je bio u prostorijama, a ja sam tek stigao – pa, strast za moć sigurno dolazi sljedeća. A, moja je posljednja i sasvim dovoljno uključuje drugo dvoje, jer pohotljivost i strast za moć samo su dva aspekta sebičnosti. Napisao sam malu knjigu koja kaže da su Adler i Frojd gledali na istu stvar sa različitih strana - Frojd sa stanovišta seksa, a Adller sa stanovišta strasti za moć; posmatrali su iste slučajeve ali iz različitih uglova.² Bilo koji slučaj histerije ili neuroze može se objasniti od strane Frojda baš kao i od strane Adlera, kao neispunjenje seksualne želje ili osujećena volja za moć. U svakom pogledu ovo je jasna prognoza načina na koji su se stvari aktuelno razvijale. Zaista, Niče je bio izuzetan čovjek. A, to je istina da su „ove tri stvari do sada bile najproklinjanije, da su bile na najgorem i najpogrešnijem glasu“. Dakle, podijelite sa dva – on je uvijek malo pretjerivao – jer njihov ugled nije apsolutno pogrešan; on je loš zaista, ali nije pogrešan, jer su te tri stvari određeni poroci. O tome nema sumnje.

² Psihologija Nesvjesnog, u CW 7, par. 1–101.

Ali vidite, naše religiozno gledište je da su svi poroci pogrešni i da trebaju neko iskupljenje. Nijesmo dovoljno svjesni da i loša stvar ima dvije strane. Ne možete reći da je bilo koji od tih poroka sasvim loš. Ako su savim loši, a želite da budete moralno uljudni ne biste mogli živjeti uopšte. Ne možete spriječiti pohotljivost jer *je*; ne možete spriječiti moć jer *je*; te, ne možete spriječiti sebičnost jer *je*. Da ste ih spriječili trenutno bi umrli, bez sebičnosti ne možete postojati. Ako treba da date svu svoju hranu siromašnim ne bi vam ostalo ništa, a ako ništa ne jedete vi umirete – a onda ne bi bilo nikoga da im daje hranu. Ne možete se oduprijeti funkcionisanju; ovi poroci funkcije su po sebi.

Takvo rasuđivanje dolazi od pretpostavke da bi neko mogao uspostaviti konačnu istinu, mogao odlučiti da je takva i takva stvar definitivno loša, na primjer; ali, nikad ne može. Ni u jednom trenutku ne možete dati takvu izjavu, jer to uvijek zavisi od toga ko je to učinio i pod kojim uslovima. Ne postoji nijedan porok za koji možemo reći da je pod svim uslovima loš. Jer, svi ti uslovi mogu se promijeniti i biti različiti, a uvijek su različiti u različitim slučajevima. Samo možete reći - ako se stvar događa pod tim i tim uslovima, i pod pretpostavkom da se ostali uslovi događaju duž iste linije, da je stvar tada najvjerojatnije loša. Možete rasuđivati u toj mjeri, ili možete reći takva i takva stvar je sama po sebi loša u takvim i takvim uslovima, ali svi izuzeci pate kada se izlože stvarnosti. Pa, grešku pravimo u donošenju moralnog suda kao da je to bilo moguće, kao da smo zaista mogli donijeti opšti moralni sud. To je baš ono što ne možemo uraditi. Što više istražujete zločin, više se osjećate u njemu, manje ste u stanju da o njemu sudite, jer kada idete dovoljno duboko pronalazite da je zločin bio izuzetno značajan, da je u tom trenutku bio neizbježan – sve je vodilo do njega. To je bila prava stvar ili za žrtvu ili za onoga ko je počinio zločin. Kako možete reći da je čovjek bio posebno loš, ili da je žrtva bila loša i zaslužila to? Što više znate o psihologiji zločina to manje

možete suditi o njemu; kad vidite mnogo takvih slučajeva vi sami odustanete.

S druge strane, ako odustanete od prosuđivanja vi odustajete od vitalnih funkcija u sebi: naime, vaše mržnje, vašeg prezira, vaše pobune protiv zla, vaše vjere u dobro. Pa, dolazite do zaključka da ne možete odustati od prosuđivanja; zapravo, praktično morate donijeti sud. Kada čovjek provali u kuću ili ubija ljude morate ga zaustaviti; to je uznemirujuće za život u gradu gdje su takve stvari dopuštene i zato morate zaustaviti tog druškana. A, kako to da učinite? Zapravo, morate ga strpati u zatvor ili mu odrubiti glavu, ili nešto slično tome. A sasvim sigurno, ako neko pita zašto tog čovjeka stavljate u zatvor vi kažete zato jer je loš čovjek. Da, loš je, ne možete pobjeći od toga. Čak iako i sami radite nešto što je protiv opšte ideje o moralu, bez obzira što možete o tome misliti, osjećate se neugodno, dobijate napade savjesti – zapravo, razvijate vrlo lošu savjest. Možda to nije očigledno: čovjek može reći: „Ja nemam lošu savjest zbog toga što sam učinio sve dok znam da to niko ne zna“. Ali, čujem takvo priznanje od čovjeka koji dolazi kod mene sa neurozom, ne znajući da je njegova neuroza zbog činjenice da je povrijedio svoj vlastiti moral. A tako, on se sam isključuje, jer budući da ima neurozu isključen je iz normalnog čovječanstva: njegova neuroza, njegova izolacija je zbog činjenice da je on sam asocijalan, a to je zbog činjenice da je amoralan, pa je isključen iz redovnih društvenih odnosa.

Kada prekršite te moralne zakone postajete moralni izgnanik, a patite od tog stanja jer vaš libido više ne može slobodno teći od vas u ljudske odnose, uvijek ste blokirani od strane vašeg prestupa. Pa, patite od pretjerane akumulacije energije koja se ne može osloboditi, a vi ste u vrsti kontrasta i suprotnosti sa vašim okruženjem što je sigurno abnormalno stanje. A, to ne pomaže da imate posebno prosvijetljene ideje o dobru i zlu kao Niče koji je rekao da je s onu stranu dobra i zla, i da

ne primjenjuje moralne kategorije. On primjenjuje moralne kategorije za vas: ne možete pobjeći sudiji u sebi. Vidite, taj čitav moralni sistem u kojem živimo donesen je iz istorije, iz hiljada godina treniranja. Temelji se na arhetipovima ljudskog ponašanja. Pa, iste zakone pronalazite u najnižem kao i u najvišem društvu. Zapravo, ne postoji temeljna razlika između zakona primitivnog društva i ovog visoko razvijenog društva; aspekti mogu biti različiti, ali principi su isti. Svako pati kada izvrši kazneno djelo protiv instinktivnog zakona iz kojeg izrasta opšti moral. Uopšte nije važno koja su vaša uvjerenja; nešto je protiv vas i vi patite od odgovarajuće dezintegracije ličnosti koja može dovesti do neuroze.

Pa, u takvom slučaju možete se ogriješiti o vaše bolje rasuđivanje. Na primjer, posmatrajte ljudsko biće jasno prisiljeno na određeni pravac u životu, na određenu vrstu prestupa, razumite ga, možete sažalijevati takvu osobu, možete osjetiti saosjećanje, čak se možete diviti hrabrosti sa kojom ono može uopšte živjeti. Vi mislite: „Zar nije to čudesan, veličanstven način na koji on ili ona nose taj grozni teret, žive tu prljavštinu? Ipak, morate reći da je to loše, a ako ne, ne prihvatate sebe. Činite grijeh protiv svog vlastitog zakona i ne ispunjavate svoju vlastitu moralnost koja je instinktivna. A, ne činite ni pravdu drugima, jer čovjek koji živi tako mora znati da čini nedjela, a ako mu kažete da se divite njegovoj hrabrosti, on kaže: „Hvala vam, to je strašno lijepo, ali vidite ja treba da patim zbog mog nedjela“. A, čovjek je osramoćen činjenicom da nije propisno kažnjen. Njegovo nedjelo mora biti kažnjeno, mora imati kompenzaciju, ili zašto bi dođavola on rizikovao kaznu? Stvari koje nijesu dozvoljene pune su vitalnosti, jer kako bi ih ostvarili morate nešto rizikovati. Pa, ako izreknete potejenivački sud vi ste vjerovatno lišili vašeg čovjeka jedine njegove nagrade. On je prosto privučen opasnošću, avanturom, rizikom nemorala koji je predivan na

neki način; a, morate mu dati nagradu i zvati ga počinilac zlih djela. A, ako se to dogodi vama, ako ste i sami lošeg vladanja, bićete prisiljeni da priznate da ste počinilac zlih djela, a to vam daje naročito zadovoljstvo. Na primjer, možete se kajati, a nema većeg i divnijeg zadovoljstva od kajanja za nešto iz dubine svog srca. Siguran sam da mnogi ljudi čine grehove samo da bi se kajali; to je previše čudno, vrsta pohotljivosti. Morate ih gledati kako to čine. Idite na vjeska okupljanja, tu ćete ih vidjeti.

Pa kad uzmete u obzir taj čitavi problem, sa bilo koje strane ga posmatrali, stižete do zaključka da je sasvim razumljivo da su te stvari loše. A, sasvim je razumljivo da ljudi ne mogu izbjeći da ih žive, da ih čine, a u isto vrijeme niko ne može izbjeći psovanje ljudi koji ih čine. Zato, što god se dogodi mora se dogoditi, to je neizbježno; to je komedija života. Mi znamo da je to komedija, znamo da je nelogično, ali to je život i morate živjeti tako, ako želite uopšte da živite. Ako ne želite živjeti možete istupiti iz te čitave gluposti; nije potrebno da donosite sud. Ali u trenutku kada upadnete u tok zločina, ili kažete „ništa već“ porok, ili kažete da je to krasno da je čovjek u stanju da izvrši tako čudestan zločin – takva hrabrost života! – tada više niste realni, već ste na putu za neurozu, baš kvaka. Život je usred sve te komedije. Jer to je suština komedije, a onaj ko razumije da je on iluzija, *Maya*, može iz nje izaći – pod uslovom da je njegovo vrijeme. Tada on ne rizikuje neurozu jer je tada na pravom putu. Pa, u drugoj polovini života možete početi da razumijete da je svuda uokolo život komedija u svakom pogledu, a da ništa nije sasvim istinito; a sa takvim uvidom polako počinjete da izlazite iz života bez rizikovanja neuroze.

Predavanje I

18. januar 1939.

Prof. Jung: Prije Božića stigli smo do 54. poglavlja „O Tri Zla“. Skoro smo na kraju prvog dijela, ali tu je još jedno pitanje u posljednja dva stiha o kojem treba da govorim.

„Preko kojeg mosta sadašnjost ide prema budućnosti? Pod kakvom se prinudom visoko saginje prema niskom? A, što zapovijeda najvisočijem da još uvijek raste naviše?

Sada vaga stoji uravnotežena i mirna: tri teška pitanja ubacio sam unutra; tri teška odgovora nosi drugi tas“.

Dakle, u cilju da se poveže što dolazi sa prošlošću moramo shvatiti gdje stojimo u *Zaratuštri*. Kako on dolazi do ove tri zle stvari? Sjetite se to su pohotljivost, strast za moć i sebičnost. Što je ovdje veza? Vrlo je teško, ali apsolutno je potrebno ne gubiti glavu u gakanju kroz *Zaratustru*; lako se zaluta u džungli njegovog razgovora. Zato je vrlo korisno znati opštu temu kojom se bavimo, opšti trend čitavog argumenta, ne samo posljednjeg poglavlja nego i svih poglavlja prije njega.

Mrs. Brunner: On se uvijek približava inferiornom čovjeku.

Prof. Jung: Tačno. Sva prethodna poglavlja bave se problemom inferiornog čovjeka, ili Sjenkom. A, kad je on po prvi put susreo Sjenku?

Odgovor: Kada mu se na početku knjige približila luda.

Prof. Jung: A, kakav je tada bio njegov stav?

Odgovor: On je grdio Sjenku.

Prof. Jung: A, ne samo da grdi inferiornog čovjeka u sebi, već kolektivitet u cjelini, koji reprezentuje inferiornog čovjeka. Jer, kolektivitet je praktično uvijek sjenovit, uvijek inferioran, jer što je više ljudi skupa, više postaju inferiorni. Baš nedavno pojavio se članak u *Neue Zürcher Zeitungu* o knjizi *Masovna Duša*, u kojoj čovjek izražava neslaganje sa idejom da je pojedinac

smanjen u gomili.³ Naravno, svako u gomili misli da je *on* druškan, da je čak sasvim superiorniji od tog ološa. Obratite pažnju na način publike u pozorištu, kako gledaju jedni druge! Vidite, svako misli Bog zna što o sebi, nešto jako divno. Zato su obukli svoju najbolju odjeću i stavili nakit, pa svako će vidjeti kako su oni superiorni ljudi. Čak stoje u prvim redovima i okreću leđa orkestru – u takvoj su poziciji da ih svako mora vidjeti – a onda prave važne face i plaze svoje trbuhe, bulje gore u kutije. Ali naravno, to samo pokazuje koliko su inferiorni. Činjenica je, kada je čovjek u gomili on je inferioran, bez obzira što može misliti o svojoj veličini. Moral gomile je niži od morala svakog pojedinca u gomili. Naravno, gomila je porazna, jer hiljade su više nego jedan, tada je čovjek poražen; a biti poražen ili poraziti druge inferiorno je. Pa, što možete uraditi? Upravo ste uhvaćeni u inferiornost, i vi ste inferiorni, takođe.

Niče ne grdi samo svoju vlastitu Sjenku, nego takođe Sjenku u gomili, kolektivnog čovjeka. Često sam naglašavao stupidnost toga zato jer on živi na inferiornom čovjeku – vjerovatno, majmun čovjeku – možda majmun psihologiji. Zapravo, u svom napadu na inferiornog čovjeka, u njegovom argumentu o njemu ne može izbjeći da otkrije određene istine; sada je baš prepoznao osobine Sjenke kao velike vrline. Pa, u negiranju ili psovanju Sjenke on ulazi u kuću na zadnja vrata. Na primjer, kaže da je inferiorni čovjek malo grub, a tada polako shvata vrijednost grubosti; počinje da prepoznaje da su motivi koji pokreću kolektivnog čovjeka zaista vrline. Pa, uzima tri izvanredne mane čovjeka Sjenke, njegovu pohotljivost, njegovu požudu za moć i njegovu požudu po sebi, njegovu sebičnost, i čini ih vrlinama. Sada ide da se bavi tom temom. Ali, ovdje kaže nešto što je

³ Gotovo sigurno Jung se ovdje odnosi na Jose Ortega y Gassetovu knjigu *Revolt Masa* koja se pojavila u Španiji 1930. godine i anonimno prevedena u Engleskoj 1932. godine (New York). To je to djelo španskog filozofa u kojem je skovao sadašnji izraz „masovni čovjek“.

posebno važno, on pita: „Preko kojeg mosta sadašnjost ide prema budućnosti? Pod kakvom se prinudom visoko saginje prema niskom? A, što zapovijeda čak i najvisočijem da još uvijek raste naviše“? Možete li dati odgovor?

Miss Hannah: Individuacija.

Mrs. Fierz: Ja bih rekla sam život

Prof. Jung: To je tako jednostavno da ga ne vidite. To je ovdje već rečeno: pohotljivošću, strašću za moć i sebičnošću. Tu tasovi vage stoje umireni. Vidite, te stvari su sile života, zato su zaista vriednosti. Od životnog su značaja jer su životne potrebe, po tome grade most prema budućnosti. Vrline i visoka dostignuća uvijek su na kraju; nekompletnost je početak. Nekompletnost, nerazlikovanje most su za sutra; otud, voće koje nije zrelo ili je danas samo klica, zrelo je za dva mjeseca. A, što su sile koje pokreću svijet – ta prinuda visokom da se povija prema niskom? Sigurno, ne vriednosti jer mu pomažu da čak poraste veći. On sa pravom kaže one „zapovijedaju najvećem da još uvijek – raste naviše“, naime, da se pomjera dalje od niskog, jer nastojanje da kompenzujete poroke prisiljava vas na velike visine vrline. Da se ne borite protiv vrlo duboke Sjenke vi nikad ne biste stvorili svjetlost. Samo kada je veoma mračno stvarate svjetlost, samo kada patite od poroka počinjete da razvijate vrlinu koja će vam pomoći da rastete naviše. Takođe, ako ste visoko, što vam pomaže da se saginjete prema niskom? Baš takvi poroci. Sa pohotljivošću, sa voljom za moć možete se sagnuti nisko, možete se iskvariti. Čovjek koji preuzima moć nad drugima smanjuje se prosto sa gubitkom njihove moći. On im daje moć koju oni žele, ali on je ima. On je jednako nisko kao i oni kojima vlada. Rob nije manji od tiranina; rob dobija moć od tiranina, a tiranin uzima moć od roba. To je isti novčić uzmete li ga od nekoga ili ga nekom date. A, tako je i sa moći, ili sa pohotljivošću, ili sa sebičnošću: to je sve isto. Ali, to su sile koje čine da se stvari kreću. Nažalost, dobra stvar, visoka stvar, vrlina, uvijek je postignuće, uvijek vrhunac, a vrhunac ne vodi dalje. Samo kada ste dolje, niže, možete porasti, kao što se samo poslije vrha možete

spuštati. Ali, ako nema ništa ispod ne možete sići. Pa, to je Ničeova ideja, a to je razmotreno.

Mrs. Fierz: Zašto su baš u tom trenutku tasovi na vagi poravnati?

Prof. Jung: Ovdje postoji vrsta *enantiodromia*(e), kao što sam naglasio.

Mrs. Fierz: Da li je to zato što još uvijek nije prihvatio te tri stvari?

Prof. Jung: Ali, on jeste.

Mrs. Fierz: Pa, zašto onda ne silazi?

Prof. Jung: Ah, to je baš Ničeov stil. On prepoznaje stvar, ali drugi ljudi to moraju vježbati. On je samo propovijeda, ali ga se ona ne tiče. On ne shvata kad propovijeda čišćenje kuće da bi to mogla biti njegova vlastita kuća. Svi ostali moraju da čiste kuću jer je njegova vlastita kuća prljava. To je kao oni ljudi koji uvijek govore o korovu u tuđim vrtovima, ali nikad o svom vlastitom korovu. On nikad ne pita: „Pa, što to za mene znači“? Da se nikad ne osvrće na sebe tragedija je ove knjige; inače, imao bi koristi od svoje knjige. Ali, on traži nešto drugo, slavu, ili da drugi ljudi treba da se slažu sa njim. To je kao da nije želio da zna da li je to, takođe, pravo za njega. Vidite, on prepoznaje ova tri zla kao važne sile života, ali ponovo dolazi do zaključka da, naravno, obični ljudi *ne* prepoznaju te činjenice, da nemaju povjerenje u te sile života; ponovo vidimo da Sjenku koja se sastoji baš od tih kvaliteta on grdi pod tom pretpostavkom. Naravno, inferiorni čovjek ne prepoznaje filosofijski aspekt, ali je on pokrenut od tih sila, on živi Sjenku; a pošto je savladan od tih sila on shvata njihovu zlu stranu. Pa, inferiorni čovjek voli da uči kako da bude drugačiji, kako da se izbavi od tih sila.

Vidite, čovjek koji nije kod kuće u svojoj kući ne drži čvrsto svoj lični i tjelesni život, pa ne shvata koliko je savladan od tih mračnih sila. Naravno, takav čovjek dolazi do zaključka do kojeg dolazi Niče, da su to vrijednosti jer ih on ne posjeduje, ne vidi ih i ne dodiruje. Dok, onaj ko je sputan, zarobljen od tih sila – ko zna

da se ne može osloboditi od pohote, strasti za moć i sebičnosti – takav neko rado čuje da se može osloboditi tih zala. To su sile pakla, a ovdje je bog koji će vam pomoći da ih pobijedite. Za njega ima smisla da ih se oslobodi, jer je previše pod njihovim uticajem. Ali, onaj ko je izvan i od njih nedirnut rado će se vratiti tim silama, jer za njega one znače nešto pozitivno. Iz daljine to izgleda divno, kao plava zvijer, predivna pohotna zvijer, moćna sebična zvijer, vrsta Ćesare Bordžije. Siroti, simpatični, poluslijepi profesor Niče sve je samo to ne, pa da je mogao da dobije nešto od crvene brade Ćesare Bordžije, ili od proždrljivosti i snage lava, ili seksualne brutalnosti bika, naravno, bilo bi mu sve to dobro. Pa, ponovo počinje da grdi tužne kreature koje ne mogu da vide kako su predivna ta tri poroka. U šestom stihu prije kraja II dijela on kaže govoreći o toj blagoslovenoj sebičnosti:

„Loše: tako ona naziva sve što je slomljenog duha i nečasno ponizno – ograničeno, trepćućih očiju, potisnutih srca, i lažni pokorni stil koji ljubi širokim plašljivim usnama.

I lažnu mudrost“.

To je loš prevod od *Alter – Weisheit*. Umjesto lažna mudrost to zaista treba da bude „rugajuća mudrost“.

„A rugajuća mudrost: tako ona naziva svu pamet sluga, sijedih glava i onih koje je stigao zamor; a posebno, svu lukavu, nasranu i sumanutu ludost sveštenika!

Međutim, rugajući mudri svi sveštenici, svi siti života, i oni čije su duše ženstvene i servilne prirode – ah, kako je njihova igra uvijek vrijeđala sebičnost!

A, baš *to je* trebalo da bude vrlina i da se zove vrlina – da vrijeđa sebičnost! A, „nesebični“, tako su željeli oni sa dobrim razlogom, sve te od svijeta umorne kukavice i pauci krstaši“.

On baš nastavlja da grdi običnog čovjeka jer ne vidi kakve su predivne prednosti, kakve čudesne sile života, ta tri poroka, ne uzimajući u obzir da postoje ljudi koji su zarobljenici baš tih sila. On vidi samo sebe i naivno projektuje sebe svuda u svijetu, kao da je njegov slučaj bio univerzalan. Porastao je izvan sebe sa svojom

intuicijom, nije u svom tijelu, već je apstraktni broj, a kako se osjeća apstraktni broj bez krvi za noge, ruke i tijelo, koji treba da mu daju nekakav odnos sa takvim stvarima? Naravno da bi pozdravio da bude malo savladan od sila života. Ali velika većina ljudi su žrtve života, a vi ćete im učiniti veliku uslugu pokazujući im put iz njihovog ropstva – ne u njega. Možete zamisliti efekat da je propovijedao takve ideje onim ljudima koji su u ropstvu, koji su sebični i pate od sebičnosti; sada oni moraju shvatiti da je sebičnost velika vrlina, a da oni moraju biti više sebični, imati više volje za moć. Tada inferiorni ljudi postaju pasja milet; tada su stvarno svjetina što prije nijesu bili. Možda su bili skromni, a sada postaju neskromni jer se poroci od kojih su patili – a postojalo je vrijeme kada su znali da su od njih patili – sada zovu vrlina. Tada oni preuzimaju moć, a vidite što postaje od čovjeka kao što je Niče! Ono što je stvorio baš je suprotno od onoga što je pokušao da stvori. Da se samo jednom osvrnuo iza sebe vidio bi Sjenku, a tada bi morao znati što je stvorio. Ali, on nikad ne bi spoznao da ju je, na primjer, Hanibal imao. Sjećate se, Hanibal je imao izuzetan san kada je bio na svom putu za Rim: osjetio je da ga nešto prati i da ne treba da okreće glavu da vidi što je to; ali okrenuo je glavu i vidio da je to strašni zmaj, čudovište koje je uništilo čitav svijet. Kao što znate, ishod njegovog pohoda protiv Rima bio je potpuno uništenje Kartagine, što nije bio tačno njegov plan, i ne ono što je tražio. Ali, to je ono što se često događa ljudima koji ne vide Sjenku; misle da znače najbolje za naciju ili čitav svijet, nikad ne računajući na činjenicu što zapravo proizvode. Da su se osvrnuli vidjeli bi. Hanibal je vidio što je napravio: prvo je Italija bila uništena, a na kraju je Kartagina definitivno i potpuno uništena.

Vidite, uvijek treba pitati *ko* poučava stvar. Kao da je važno što čovjek kaže; samo je pitanje da *on* kaže, a ne što kaže. Da bi ga kritikovali uvijek morate pitati *ko* je to rekao. Na primjer, pretpostavite da ste u lošoj finansijskoj situaciji, a neko dođe i kaže da mu date vaše knjige i on će se pobrinuti za sve, on će preuzeti odgovornost. Ali, ja pitam: ko je taj čovjek koji će preuzeti

odgovornost? Tada doznajemo da je već prošao kroz desetak bankrota, da je zapravo prevarant, a čovjek koji bi stavio svoje poslove u njegove ruke bio bi budala.

A, tako se u čitanju filosofije računa, ne samo sama misao, već i čovjek koji je stvorio tu misao. Pitajte što ona za njega znači, jer u čitanju ovih riječi ne možete izbjeći njihovo upoređivanje sa onim što je on sam bio. Ili, ko donosi propovijed? Vratite se u njegovu stvarnost i vidite da li odgovara. Vidite, ovdje možete zaključiti iz konteksta da je govorio neki *condottiere* (ital. – angažovani vojnik, pp.) iz Renesanse, pakao od čovjeka. Dok u stvarnosti pronalazite ljubaznog, jako nervoznog, poluslijepog čovjeka koji pati od glavobolje i ne dodiruje svijet bilo gdje; gore je u uglu male kuće u Engendine, a ne uznemirava ni muvu. Tada bi rekli da on očito govori monolog, a da morate okrenuti stvar i vidjeti što se dogodilo. A, vi bi odlučili da to treba poslati uglavnom univerzitetskim krugovima, ali da je zabranjeno za obična i nagonska stvorenja; da bude podijeljeno samo doktorima i profesorima koji pate od nesаницe i glavobolje, a niko drugi ne treba to da čita. Vidite, da je Ničeov inferiorni čovjek mogao čuti što je čovjek gore propovijedao njegovo proročanstvo bilo bi pravo, naime:

„Ali, za sve njih sada dolazi dan, prevrat, sudijin mač, veliko podne; tada će mnoge stvari biti otkrivene“.

Vidite, otkrivene za Herr Professor Ničea.

„A, onaj ko proglašava ego zdravim i svetim, a sebičnost blaženom, zaista, on kao prorok govori ono što zna: „Evo dolazi, blizu je, veliko podne“!“

Za profesora Ničea, koji zapravo živi u Sils Maria to bi bilo veliko podne, gdje se veče pridružuje jutru, gdje sve stvari postaju potpune, gdje se može zbližiti sa svojom Sjenkom. Ali, ni za koga više.

Preveo i uredio: **Ilija Kapičić**